

FERENCZ ZOLTÁN
KESZELI SÁNDOR
THOMA LÁSZLÓ

A MEGTÉRÉS TÉNYEZŐI I.

*Egy kutatás eredményei a mai magyar fiatal- és felnőttkori
megtérést előmozdító tényezőkről*

„A múlt sok 'jele' alkalmatlanná vált az élő Isten jelenlétének
kinyilatkoztatására ebben a szekularizált világban.
Új jeleket kell találni, hogy majd korunk embere el tudja olvasni.
Szüksége van rá. A legigazibb és leghatékonyabb jel
az elkötelezett keresztény, aki befolyással van a világ építésére,
de **hiteles szemlélődés** táplálja az **élet közepette**.
Ő az **élő jel**, aki kinyilatkoztatja Jézus Krisztus misztériumát.”

Michel Quoist

1. KUTATÁSUNKRÓL

(Jelen tanulmányunk alapja egy többéves kutatás, amelynek eredményeit két részletben közöljük. Elsőként – ebben az írásban – főként a felmérés során összegyűlt adatokat összegezzük, illetve ezek első szintű értelmezését tesszük meg, ezt követően pedig – egy másik tanulmányban – az eredmények alapján megfogalmazódott mélyebb reflexiókat tárjuk a nyilvánosság elé.)

Évekkel ezelőtt a magyar egyház helyzetét szemlélve több kérdés is megfogalmazódott bennünk, amelyek az egyháznak a hit megszületését célzó küldetésével kapcsolatosak. E

kérdések összefüggnek a magyar katolikus egyház keretein belül a '90-es évektől egyre több helyen felelevenített és „beindított” katekumenátus intézményével. Ez az ősegyházi gyökerekre visszanyúló folyamat a keresztény életbe vezeti be elsősorban azokat, akik a hit iránt *már* érdeklődnek, vagyis azokat, akik már megtették az első lépéseket a „nem hívő létből” a „hívő lét” felé.

KÉRDÉSEINK, amelyek három kérdéscsoportba gyűjthetők, bizonyos értelemben egymásból következnek. Az első kérdéscsoport arra vonatkozik, hogy miért jönnek az emberek a katekumenátusba ma. Mi váltja ki bennük azt a letisztult szándékot, hogy érdeklődjenek Isten, az egyház, a hit iránt? Melyek azok a konkrét tényezők, amelyek kifejezetten a *mai magyar társadalomban* élő fiatalok és felnőttek Istenre találásának gyökerénél fölfedezhetők?

A második kérdéscsoport ugyanezt a jelenséget (a hit iránt érdeklődést) a még nem hívőkkel kapcsolatba kerülő egyház oldaláról ragadja meg. Ugyanis a keresztény közösségek küldetésének része, hogy elősegítsék a nem hívő embertársak számára a vonzó és meghívó találkozást az életüket kiteljesíteni kívánó és tudó Istennel.¹ Ennek a feladatnak a teljesítéséhez fontos ismerni a választ az alábbi kérdésekre: „Mire érzékeny a mai ember, ami elindíthatja őt az istenkeresésben?”, „Mire vonatkozik a keresést elindító benső fogékonyság, amelynek ismeretében, és amelyre építve a keresztény közösségek összeállíthatják kifejezetten evangelizációs kezdeményezéseiket?”

A harmadik kérdéskör azzal kapcsolatos, hogyan lehet felkészülni/felkészíteni az evangelizáció gyümölcsöző végzésére. Kérdésünk a következő volt: „Melyek azok a feladatok, amelyekre a keresztény közösségeknek fel kellene készülniük ahhoz, hogy a személyes szintű evangelizációra képesek, vagy még felkészültebbek legyenek?”

CÉLJAINKAT ezen kérdések alapján a következőképpen fogalmaztuk meg:

– fényt deríteni arra, hogy léteznek-e, és ha igen, melyek azok a kitüntetett tényezők, amelyek a magyar társadalmi, kulturális és vallási helyzetben jelentős részben szerepet játszanak a mai fiatal- és felnőttkori megtérésekben;

– annak elősegítése, hogy az egyház közösségei ezen tényezők ismeretében felülvizsgálhassák, és szükség szerint átalakíthassák, megújíthassák benső életüket;

– annak előmozdítása – ezen tényezők feltárásával –, hogy a keresztény közösségek (még) tudatosabban, ezekre építve állíthassák össze evangelizációs kezdeményezéseiket.

1 A Klérus Kongregáció 1997-es dokumentuma, a Katekézis Általános Direktórium az alábbi felhívást fogalmazza meg minden részegyház számára: „[...] a részegyház [...] *intézményesen gondoskodik az első ígehirdetésről*, mint Jézus missziós parancsának teljesítéséről. A katekézis megújulásának erre az előzetes missziós evangelizációra kell támaszkodnia.” Ld. A KLÉRUS KONGREGÁCIÓJA, *A Katekézis Általános Direktórium*, Szent István Társulat, Budapest, 1998, 62. [Saját kiemelés]

Kutatásunk tehát kifejezetten gyakorlati teológiai jellegű. A jelenség vallás-szociológiai megközelítése, valamint alapvetően a katolikus egyház által hivatalosan megfogalmazott evangelizáció-, és katekézis-koncepció alapján kívánunk megfogalmazni előremutató és alkalmazható irányvonalakat a mind gyümölcsözőbb első evangelizáció érdekében.²

KUTATÁSUNK MÓDSZERE, LÉPÉSEI. Kutatásunk adatait kérdőíves lekérdezés segítségével gyűjtöttük,³ két nagy ütemben. A kutatás első ütemében 128 katolikus fiatal és felnőttkori megtérő vett részt. A második ütemben bővítettük a résztvevők körét. Egyrészt újabb katolikus, másrészt pedig református és evangélikus megtérők válaszait is a kutatás tárgyává tettük.

A vizsgálat két ütemében részt vett, összesen 310 ember válasza megengedték, hogy még árnyaltabban lássuk az első ütem során megfogalmazódott eredményeket. A református és evangélikus fiatalok és felnőttek részvétele pedig lehetővé tette, hogy összevegyük a különböző „felekezetekhez történő megtérés” vonásait, meglássuk azok hasonlóságait és eltéréseit, amennyiben léteznek.

A kutatás második ütemében ugyanazon lépések szerint haladtunk, mint az elsőben. Az adatok összegzése, a reflexiók, valamint a kutatás eredményeinek közzététele során külön figyelmet szenteltünk a kutatás ökumenikus vonatkozásainak is.⁴

KUTATÁSUNK CÉLCSOPORTJA. Olyan személyeket kerestünk meg, akik magukat „fiatal- vagy felnőttkori megtérőknek” tartják. Ez – amint látni fogjuk – azt eredményezte, hogy a kutatásban résztvevők, megtérésük jellege alapján, két csoportba sorolhatók: egyrészt a keresztténnyé válók (akiknek korábban semmilyen különösebb kapcsolatuk nem volt a hittel, keresztyénséggel); másrészt a hithez visszatérők csoportjába.

2 Mindössze egyetlen, hasonló jellegű, Franciaországban végzett felmérésről van tudomásunk, amelyet 1993-ban végeztek kb. 7000, katekumenátusban részt vett, 18 éven felüli személlyel. A felmérés rámutatott arra, hogy többségükben a más keresztyénnel, valamint keresztyén házaspárjukkal megélt kapcsolat, továbbá gyermekeik katekézisen, illetve elsőáldozási felkészítésen történő részvétele volt az első és lényeges impulzus, amely miatt elkezdték a katekumenátust. A felméréssel kapcsolatban ld. SEIBEL, B. ET CL., *Résultats de l'enquête réalisée avec les catéchumènes et les accompagnateurs*, in *Croissance de l'Église*, n. 111 1994, 25. o. A kutatásról röviden beszámol és arra hivatkozik GEVAERT, J., *La proposta del Vangelo a chi non conosce il Cristo*, Elle Di Ci, Leumann–Torino, 2001, 53. o.

3 Kutatásunk konkrét szakaszairól, illetve első ütemének eredményeiről ld. in: FERENCZ Z. – KESZELI S. – KOVÁCS-KRASSÓI A., *A megtérést elősegítő tényezők a mai magyar fiatal- és felnőttkori megtérők életében*, in *Deliberationes*, 2008/1, 163–217. o.;

illetve http://www.theol.u-szeged.hu/fileadmin/konyvtar/keszeli/a_megteres_tenyezoi.pdf

4 A jelen záró tanulmány elkészítéséhez az első ütem eredményeit bemutató munkát vettük alapul: azt vizsgáltuk felül, árnyaltuk, egészítettük ki; emiatt egyes, továbbra is helytálló részeket onnan vettünk át.

2. A MEGTÉRÉS ÉS AZ ELSŐ EVANGELIZÁCIÓ FOGALMA

Figyelmünk középpontjában a megtérés, valamint az ezt elősegítő tényezők – és ez utóbbiak összjátéka – állnak. Emiatt tartjuk lényegesnek szintézisszerűen összegezni a megtérés, illetve az ezt eredményező első evangelizáció fogalmát, ahogyan ezeket a témával foglalkozó, általánosan elfogadott irodalom használja.

2.1. A megtérés

A keresztény, bibliai értelemben vett megtérés (görögül *metanoia*) alapvetően az élet, a gondolkodás- és szemléletmód (az értelem, a szív és az akarat együttesének) gyökeres megváltozását jelenti, amelyben az ember rábízta magát Istenre, az Ő vezetésére, és elindul/továbbhalad a krisztusivá válás útján, elfogadva Jézus Krisztus személyét és üzenetét.⁵

A megtérés Isten újjáteremtő munkája révén lehetséges: az Ő kegyelméből történik. Az ember úgy válhat cselekvővé e folyamatban, ha Isten képessé teszi erre.

A megtérésnek alapvetően két fő „állomását” különböztethetjük meg: 1. a nem hívő (vagy akár a hívő, de nem keresztény) létből a keresztény hitre jutást (első megtérés); 2. az Istentől, hittől, egyháztól – valamilyen mértékben – eltávolodott állapotból a helyreállított istenkapcsolatba lépést (második megtérés).

Az utóbbinál is elkülöníthetünk két lehetőséget. Egyrészt a hithez való „visszatérésről” beszélhetünk abban az esetben, amikor valaki jelentős időre eltávolodik a hittől, majd egy tudatos döntés eredményeként, egy mélyebb, megújultabb hittel visszatér az egyházba. Másrészt a „folyamatos megtérésről”, amely a komolyan vett keresztény léttel együtt jár, nap mint nap érvényes, Isten részéről érkező szeretetteljes hívásra adott személyes válasz. Erre minden megkeresztelt ember meghívást kap avégett, hogy egyre teljesebben Krisztus élhessen benne.⁶

A megtérés mindegyik típusának van egy erőteljes közösségi (egyházi) vonatkozása is. Az első megtérés Ugyanis szorosan összekapcsolódik a keresztség szentségével (Mt 28,19-el összhangban), amely az egyház közösségének tagjává teszi a megkereszteltet, a folyamatos megtérés pedig rendezi az egyházhoz, mint Krisztus Titokzatos Testéhez fűződő viszonyt, és egyben hozzájárul az egyház nagyobb mértékű hitelességéhez is.⁷

5 Vö. „Megtérés”, in: RAHNER, K. – VORGLIMLER, H., *Teológiai kishoztár*, Szent István Társulat, Budapest, 1980, 476. o.; *Irányvonalak a tervszerű első igehirdetéshez*, Don Bosco Kiadó, Budapest, 2008, 17-18. o.; SEBESTYÉN J. *Református Dogmatika (II. kötet)*, Budapesti Református Theológiai Akadémia, Budapest, 1940, 42-45. o.

6 BIFET, E. J., „Conversione”, in: Pontificia Università Urbaniana, *Dizionario di missiologia*, EDB, Bologna, 1993, 147-149. o.; SZATHMÁRY S., *Szótériológia*, Lux, Budapest, 2003, 319. o.; SEBESTYÉN J., *u.o.*

7 Vö. BIFET, E. J., *I.m.*, 147-148.o.; „Megtérés”, in: KÁRNITZ M. – SZOPKÓ M., *Teológiai kulcsfogalmak szótára*, Szent István Társulat, Budapest, 2001, 117-118. o.

2.2. Az első evangelizáció

Az első evangelizáció azon tevékenységek összessége, amelyeket az egyház – közösségein, vagy az egyes keresztényeken keresztül – végez a nem keresztényekkel, vagy a Krisztust nem ismerőkkel kapcsolatban azért, hogy megszülessen bennük az egyetlen Istenbe és a Jézus Krisztusba vetett kezdeti hit (első megtérés), hogy aztán tovább haladhassanak az evangéliumi életben az Istennel való teljes és örök közösség elérése felé. Ebben az értelemben a kereszténnyé válás első, alapvető szakaszát jelenti.⁸

Az első evangelizáció két fő mozzanatra osztható. Egyrészt az Egyetlen Istenbe vetett hit kialakulásának szakaszára, másrészt pedig a Jézus Krisztussal kapcsolatos örömhír megismerésének és befogadásának mozzanatára.

Mindkét mozzanaton belül több elem, tényező is hozzájárulhat az első hitbéli döntés megszületéséhez. Ez a két fő szakasz a valóságban nehezen különíthető el egymástól: időben sokszor átfedik egymást, mindegyik elemei előfordulhatnak a másakra inkább jellemző időszakban is. Mégis, gyakorlati okokból célszerű elkülöníteni őket, hogy a velük kapcsolatos teendők világosabbak legyenek. Ez az összefonódás a szakaszok egyes elemeire is jellemző.⁹

A folyamat *első mozzanatának* megvalósulását több tényező is elősegítheti: kapcsolat tanúságtévő keresztény emberrel és közösséggel; az ember saját értékességének, szerethetőségének megtapasztalása; az eddigi istenhit, istenkép, kereszténységkép kritikus felülvizsgálata; ezzel együtt az életben mérvadó értékek rangsorának átgondolása; a létkérdésekkel történő mély szembesülés; valamint az önzetlen szolgálat megtapasztalása.¹⁰

Az első evangelizáció első szakasza tulajdonképpen a „talaj előkészítésének” fázisa, amely azt a célt szolgálja, hogy az evangélium jó, befogadó talajba hulljon: az örömhír halló és értő fülekre találjon.¹¹

8 Vö. *Ad gentes* zsinati dokumentum 6, 26. *Katekézis Általános Direktórium*a 56/a, 61–62; GEVAERT, J., *Prima evangelizzazione*, Leumann – Torino, Elle Di Ci, 1990, 11–14. o.; U.ő., *La proposta del Vangelo a chi non conosce il Cristo*, Elle Di Ci, Leumann – Torino, 2001, 14–19. o.

9 Az itt előkerülő elemek, tényezők közül mindegyik fontos. De hogy melyikre van éppen leginkább szükség, az a másik ember – akivel az első evangelizáció során kapcsolatban vagyunk – eddigi élet- és hittörténetétől függ.

10 A tényezők részletesebb leírásával kapcsolatban ld. pl. *Evangélii nuntiandi* IV. fejj.; *Redemptoris missio* V. fejj.; GEVAERT, J., *La proposta del Vangelo a chi non conosce il Cristo*, Elle Di Ci, Leumann – Torino, 2001, II–V. fejj.; U.ő., *Prima evangelizzazione*, Elle Di Ci, Leumann – Torino, 1990, III–IV. fejj., illetve a folyamat és a tényezők lényegretörő összegzését ld. in: FERENCZ Z. – KESZELI S. – KOVÁCS-KRASSÓI A., *I.m.*, 188–190. o.

11 Ezt a tevékenység-együttest szokás pre- vagy előevangelizációnak is nevezni (ha szervezett katekézis keretében történik, akkor többé-kevésbé ugyanezt értik a prekatekézis kifejezés alatt is). Vö. *Irányvonalak a tervszerű első igehirdetéshez*, Don Bosco, Budapest, 2008, 23–26. o.; CAÑIZARES, A., „Pre-evangelizzazione”, in: GEVAERT, J. (Szerk.), *Dizionario di catechetica*, Elle Di Ci, Leumann – Torino, 1987, 509–510. o.; ALBERICH E., „Precatechesi”, in: *Dizionario di catechetica*, 506–507. o.

A második mozzanat a lényegi hithirdetés. A keresztény örömhír magvának (kerygma) kifejezett hirdetése ez, amelynek elemei az előzőekben említett tényezők esetében is felbukkanhatnak. Ennek célja, hogy a hit küszöbénél álló ember egy átfogó, teljes, ugyanakkor lényegre törő, világos, a keresztény hit egzisztenciális jelentőségét bemutató képet kapjon, amely segíti az Isten melletti személyes döntés meghozatalában.¹²

3. AZ EREDMÉNYEK ÖSSZEGLÉSE

Kutatásunk két részében összesen 310 személy válaszait dolgoztuk fel. A válaszadók között 248 fő katolikus, 56 fő református és 6 fő evangélikus volt.¹³ 188 nő és 122 férfi vett részt a kutatásban.¹⁴

A beérkezett adatok összegzését több pontban tesszük meg. Előbb a kitöltő személyek „megtérésfogalmát” (Mit jelent számukra a megtérés?) foglaljuk össze, ezt követően a megtérésre és hitre vonatkozó válaszok alapján összegezzük a beérkezett információkat, végül ugyanezt tesszük, de már a demográfiai adatokkal mutatott összefüggésekből kiindulva.

3.1. *Megtérésfogalmak*

A megtérés lényegét a válaszadók több mint kétharmada (69,6%) az Istennel, Jézussal élésben, vagyis egy személyes kapcsolat megélésében látta. Emellett a megtérők több mint fele (54%) említette, hogy a megtérés számára egy új életet, a korábbiakhoz képest merőben új életszemléletet és életvitelt jelent. Ebben a kérdésben jelentősen eltérő a katolikusokhoz képest a reformátusok/evangélikusok körében tapasztalható 73,8

---

12 A kerygma szó alapvetően az apostolok igehirdetését jelentette, amelyet Krisztus feltámadását követően végeztek. Ez minden esetben a Krisztus-esemény lényegét ragadja meg. Vö. GROPPA, G., „Predicazione apostolica”, in: *Dizionario di catechetica*, 507–509. o.

13 A vizsgálat során számos kérdésre adott válasz adatainak összesítésénél és értékelésénél a felekezethez tartozást is külön figyelembe vettük. Ezekben az esetekben – az evangélikus válaszadók alacsony létszáma, és a református és evangélikus egyház közös, „protestáns” jellege miatt – egy kategóriába tartozóként kezeljük e két felekezet tagjaitól beérkezett válaszokat.

14 A kutatásban részt vettek többségükben aktív keresők (56%, javarészt a katolikus válaszadók között), de mellettük nagy számban tanulók is (26%, főként a reformátusok között) az egyéb aktivitás-kategóriákhoz tartozók mellett. Összesen 97 településről, minden településtípusból érkeztek a válaszok, illetve 5 válaszadó esetében nem tudtuk beazonosítani a települést. A felmérésben szereplő reformátusok 2/3-a tanuló. Ez a kérdőív kitöltésének hajlandóságát mutatja leginkább. A több száz kiküldött kérdőívet nagyon kevés gyülekezet küldte vissza, viszont református intézményekben tanulók annál szívesebben töltötték ki.

százalékos arány. Jóval kevesebben említették a megtérés folyamat-jellegét (21,4%) és azt, hogy ebben lényeges vonás a közösséghez tartozást (12,6%).¹⁵

1. táblázat: a megtérés lényege a válaszadók szerint, felekezeti bontásban.

A megtérés lényege	Katolikus (%)	Református és evangélikus (%)	Összesen (%)
Istennel, Jézussal élés	68,5	75,4	69,9
Új élet és életszemlélet	49,2	73,8	54,0
Folyamat	19,8	27,9	21,4
Közösséghez tartozás	13,7	8,2	12,6

Ugyanakkor tény, hogy mindegyik válaszadó a saját egyházához tartozik, abban találta meg a maga helyét, abban éli jelenleg is a hitét. Ennek alapján joggal feltételezhetjük egyrészt azt, hogy a válaszadók számára fontos a megtérés közösségi vonatkozása is (abban az esetben is, ha ezt a kérdés megválaszolása során nem is írta le), másrészt azt, hogy az élő egyházhoz-tartozás magában foglalja a folyamatos úton levést Isten felé, vagyis a megtérés folyamat-jellegét.

15 A református és evangélikus válaszadók magasabb arányban említették, hogy a megtérés együtt jár az új életszemlélet és gondolkodásmód kialakulásával, valamint élésével (73,1%, míg a katolikus válaszadóknál 45%). E felekezetek közötti különbségnek a megértéséhez látnunk kell, hogy a református és evangélikus válaszadók többségükben fiatalok, akiknél életkori sajátosság a biztos, az életben útmutatóként szolgáló értékrendszernek mint viszonyítási pontok együttesének a választása. Vö. ARTO, A., „Adolescenza”, in: MIDALI, M. – TONELLI, R., *Dizionario di pastorale giovanile*, Elle Di Ci, Leumann – Torino, 1992, 45–52. o.

A megtérésfogalmakkal kapcsolatban fontosnak tartjuk megjegyezni, hogy a református válaszok jelentős részében tükröződik valamely ún. kegyességi (lelkiségi) formára jellemző megtérés-értelmezés, melyek között jelentős eltérések is lehetnek. Hasonló jelenség megfigyelhető a különböző katolikus „lelkiségi áramlatokkal” kapcsolatban is. Vö. BARTHA T. (Szerk.), *Keresztény bibliai lexikon II.*, Kálvin Kiadó, Budapest, 1995, 19. o.; TONELLI, R., „Pastorale giovanile (modell)”, in: *Dizionario di pastorale giovanile*, 755–762. o.

Azok, akik részesültek vallásos nevelésben, magasabb arányban említették az Istennel, Jézussal élést (73,9%, míg a vallásos nevelésben nem részesültek 62,3%-ban). Ugyanakkor itt is lényeges megjegyeznünk, hogy a vallásos nevelésben részesültek között magasabb a fiatal korosztályba tartozó reformátusok és evangélikusok aránya, akiknél – szintén életkori sajátosságukból adódóan – a megújult istenkapcsolat lényegi vonása a bensőségesség és személyesség. Vö. VERGOTE, A., *Valláslélektan*, Párbeszéd (Dialogus) Alapítvány – Semmelweis Egyetem TF – HÍD Alapítvány, Budapest, 2001, 232–235. o. Az a tény, hogy a reformátusok között nagyobb arányú a megtérésben az új életszemlélet, valamint az Istennel élés hangsúlyozása (emellett pedig háttérbe szorul a megtérés közösségi vonatkozásának említése), egyfajta individuális megtérés-fogalomból is adódhat. Ennek megvannak a reformációban fellelhető korábbi gyökerei (ld. pietizmus). Ugyanakkor ennek a ténynek létezik egy „egészséges” olvasata is, hiszen a református hitvallásokban szerepel: Isten megmentő szeretete sokak között a konkrét egyénre, személyre szólóan is vonatkozik. Vö. *A Magyarországi Református Egyház hitvallási iratai*, Zsinati Iroda Sajtóosztálya, Budapest, 1992, 46. o.

A válaszadók többsége (69,9%) említette a hit személyes, kapcsolat-jellegét, illetve több mint fele, hogy ez egy gyökeres szemléletváltással is együtt jár. De ugyanezeket feltételezhetjük azon válaszadók jelentős részénél is, akik bár ezeket nem írták le kifejezett módon, de a többi válaszukból úgy tűnik, a megtérés számukra is magában hordozza ezeket a vonásokat.

A válaszok alapján mondhatjuk tehát, hogy a megtérők számára a megtérés egy – lassabban, vagy gyorsabban kibontakozó – fordulatot jelent az életben, amely folyamatban Jézus Krisztus személye (és az egyház) döntő viszonyítási pontként szerepel.

Ennek alapján nagy valószínűséggel állíthatjuk, hogy a kutatásban résztvevők válaszaiból kirajzolódó összkép alapján véve megfelel a megtéréssel kapcsolatos, és az előzőekben (2.1. pont) összegzett felfogásnak. Ez azért lényeges, mert így megalapozottan feltételezhetjük azt is, hogy a kutatási eredményekből levont gyakorlati következtetések megfelelnek a különböző felekezetek által megvalósítani szándékozott, a hit megszületését (megtérést) célzó első evangelizációnak, ténylegesen annak gyümölcsöző végzését szolgálják.

3.2. A hit kialakulására vonatkozó adatok és összefüggések

A hit megszületésével kapcsolatban nyolc kérdés szerepelt a kiküldött kérdőíveken. Ezek vonatkoztak a gyermekkori vallásos nevelésre, annak jelentőségére, előrelendítő és hátráltató sajátosságaira, a megtérés fogalmára (amelyet az előbb összegeztünk), a megtérésben szerepet játszó tényezőkre és hatásukra, valamint a megtérésben az egyháztól kapott és várt (de nem, vagy nem teljesen megkapott) segítségre.

3.2.1. A gyermekkori vallásos nevelés mint előzmény

A válaszadó megtérők közel kétharmadát (65,5%) vallásosan nevelték gyermekkorában. A katolikusok között 60,9%, a református/evangélikusoknál 83,9% ez az arány, ami jelentős eltérést mutat a két csoport között.

Az összes válaszadó több mint fele (54,5%) járt gyermekkorában katekézisére („hittanra”). Ez az arány azonban a különböző felekezetek jelentősen eltérő adataiból adódik össze. Ugyanis a református/evangélikusoknál a gyermekkorban katekézisére („hittanra”) járók aránya jóval magasabb, mint a katolikusok esetében.

Ezen adatok fényében mondhatjuk, hogy azoknak, akik vallásos nevelésben részesültek, 82,6%-a volt az, aki iskolai, plébániai, gyülekezeti keretek között szisztematikus

vallásos nevelést és képzést is kapott.¹⁶ A fennmaradó csaknem 17%-uk esetében a vallásos nevelést a családi közeg biztosította.

A megtérők közel fele (46,1%) részesült a beavató szentségekben a katolikusoknál, illetve a keresztség szentségében és konfirmált a reformátusoknál, evangélikusoknál. A reformátusok/evangélikusok aránya itt is közel kétharmados (64,5%), lényegesen magasabb a katolikusokéhoz képest.¹⁷

A családon belüli, szülőknél köszönhető vallásos nevelésben részesültek aránya a válaszadók között 22,3%, vagyis a vallásos nevelésben részesültek kb. 1/3-ánál volt jellemző. A reformátusoknál/evangélikusoknál ez az arány lényegesen magasabb (48,4%, vagyis a vallásos nevelésben részesültek több mint felénél). A vallásos nagyszülői modellt 21,3%-uk említette a vallásos nevelés megnyilvánulásaként. A reformátusoknál/evangélikusoknál ez az arány 37,1%.¹⁸

Ezek az adatok már mutatják, hogy a vallásos neveltetés tekintetében lényegesen eltér egymástól a kutatásban részt vevő katolikusok és reformátusok/evangélikusok csoportja.

3.2.2. A gyermekkori vallásos nevelés pozitív vonásai, amelyeket a megtérésben kulcsfontosságúnak tekinthetünk

A vallásos nevelésben részesültek csaknem 92%-a jelezte, hogy vallásos nevelésének volt pozitív hatása későbbi megtérésére nézve. Ez számottevő arány, amely kiemeli a gyermekek hitbeli nevelésének egész életre szóló jelentőségét.

Náluk a legjelentősebb ilyen hatást a hittel kapcsolatos tudásbeli alapok letétele jelentette (46%-uknál). Több mint egyharmaduk (37%) említette a vallási szokások és az egyház mint szervezet, működő közösség megismerését. A vallásos nevelésben részesültek közel egyharmada (32,5%) számára a hívő szülő, nagyszülő és/vagy pap példája volt a pozitívum.

Jóval kisebb arányban említették, hogy a személyes beszélgetések (11,3%), illetve

16 Ebben a kérdésben nem különböznek egymástól a felekezetek, hiszen a reformátusoknál és evangélikusoknál ez az arány 82,7, a katolikusoknál 82,1%.

17 A fiatal- és felnőttkori megtérők azon csoportjának, amelynek tagjai gyermekkorukban katekézisre jártak, több mint háromnegyede (78,7%) részesült a beavató szentségekben, illetve a keresztségben és konfirmált. A katolikusok között 78,6%, a reformátusoknál 79,1% ez az arány.

18 A nagyszülői modell említésével kapcsolatban a református/evangélikus válaszadóknál még magasabb arány is elképzelhető lett volna, hiszen a köztudatban az él, hogy sokszor a nagyszülők tanítgatják a gyermekeket, fiatalokat Isten dolgaira, imádságra, stb.. Ugyanakkor ne feledjük, most már az a nemzedék töltheti be a nagyszülői szerepet (a református/evangélikus válaszadók 2/3-a tanuló!), akik az 1945 utáni időben születtek, illetve nőttek fel, és maguk is kisebb arányban részesültek katekézisben, tartoztak gyülekezeti közösséghez.

az Isten szeretetének megismerése (9,4%) lett volna a gyermekkori vallásos nevelés későbbre is kiható értéke.

A katolikus válaszadók nagyobb arányban említették Isten szeretetének megismerését mint pozitívumot, egyébként minden más kategóriában a reformátusok/evangélikusok válaszai szerepeltek magasabb arányban.

2. táblázat. A gyermekkori vallásos nevelés pozitív hatásai a későbbi megtérésre nézve.

A százalékos arányok a vallásos nevelésben részesültek csoportjára, nem a kutatás összes résztvevőjére vonatkoznak.

A vallásos nevelés pozitív vonásai	Válaszok megoszlása a vallásos nevelésben részesültek között (%)
A hittel kapcsolatos tudásbeli alapok letétele	46
A vallási szokások, az egyház mint szervezet ismerete	37
Hívő szülő, nagyszülő, pap példája	32,5
Személyes, hittel kapcsolatos beszélgetések	11,3
Isten szeretetének megismerése	9,4

3.2.3. A gyermekkori vallásos nevelés hátráltató vonásai a későbbi megtérésre nézve

A gyermekkori vallásos nevelés negatív vonásai közül kiemelkedett az Istennel, egyházzal és a keresztyén emberrel kapcsolatban – sokaknál a katekéták személyének és stílusának köszönhetően – megismert és megtapasztalt taszító kép, valamint az élő, nyitott, vonzó, apostolkodásra képes tagokat magában foglaló közösség megtapasztalásának hiánya; mindezzel a vallásos nevelésben részesültek csaknem egynegyedénél találkoztunk. A mind tartalmában, mind szemléletében és eredményességében megfelelő katekézis hiányát 15%-uk említette.

A legkisebb arányban említették – közel azonos értékkel – a vallási szokások kényszerítő erejét (az ún. „kötelesség-kereszténységet”, és az ennek következtében kialakult félelmet Istentől) valamint a vallásos szülői példa hiányát.

A vallásos nevelésben részesült válaszadók mindössze 2,5%-a jelezte, hogy jobb lett volna a későbbi megtérésére nézve, ha egyáltalán nem részesül gyermekkorában vallásos nevelésben.

A megszokás, kötelesség említése a reformátusok/evangélikusok körében kiugróan

magas értéket kapott (a vallásos nevelésben részesültek 25%-a jelezte negatívumként).¹⁹

A gyermekkori vallásos neveléssel kapcsolatos adatok olvasata többféle lehet: egyrészt kiemeli a kutatásban részt vettek ilyen irányú neveltetésének problematikuságát (hiszen hosszabb-rövidebb ideig „hátat fordítottak” Istennek, hitnek, egyháznak, és ki tudja, hányan vannak a vallásos neveltetésben részesült más emberek között olyanok, akik nem jutottak újból hitre), másrészt pedig azt sugallják: „mégis csak volt értelme mindennek, hiszen visszatértünk”.

3. táblázat. A gyermekkori vallásos nevelés negatív hatásai a későbbi megtérésre nézve.

A százalékos arányok a vallásos nevelésben részesült válaszadókra vonatkoznak.

A vallásos nevelés negatív vonásai	Válaszok megoszlása (%)
Taszító isten-, egyház- és kereszténykép; vonzó közösség hiánya	24
Megfelelő katekézis hiánya	15
Megszokás, kötelesség, kényszer	11,8
Szülői példa hiánya	10,3

3.2.4. A megtérésben szerepet játszó fő tényezők

A felmérés adatai alapján állítható, hogy a fiatal- és felnőttkori megtérésekben sokféle (több esetben egymással szorosan összefüggő) tényező játszott szerepet. Kategorizálásuk, és a kategóriák előfordulásának vizsgálata a következő, a 4. táblázatban összegzett eredményekre vezetett.

4. táblázat. A megtérésben szerepet játszó tényezők és előfordulási arányuk a különböző felekezetekhez tartozók válaszaiban.

A sötétebb kiemelések a katolikus és református/evangélikus válaszok előfordulási aránya közti jelentős különbségekre utalnak.

A megtérés tényezői	Katolikus (%)	Református/ Evangélikus (%)	Összesen (%)
Találkozás és kapcsolat tanúságtevő hívőkkel	73,0	72,6	72,9
Találkozás és kapcsolat keresztény közösséggel	49,2	56,5	50,6
Lelkigyakorlat, lelkigyakorlatos kurzus, zárándoklat	40,7	22,6	37,1

¹⁹ Ennek oka lehet a már többször jelzett tény is, hogy a református/evangélikus válaszadók többsége a fiatal korosztály tagja. Ebben az életkori szakaszban sokaknál a hit kritikus felülvizsgálata történik, amely folyamatnak része a gyermekkori tapasztalatok éles kritikája avégett, hogy a személyes hit mind teljesebben autonóm, nem pedig „másoktól átvett” legyen. Vö. VERGOTE, A., *I.m.*, 237. o. Egészen pontos okra ezzel a ténnyel kapcsolatban a kutatás adatai alapján nem tudunk rámutatni.

Negatív, fájdalmas életesemények	27,8	21,0	26,5
Személyes, mélyen megérintő imatapasztalat (gyakran liturgikus esemény keretében)	23,4	25,8	23,9
Szentírás olvasása	14,1	37,1	18,7
Vágy a teljes életre	14,1	24,2	16,1
Imameghallgatások, a gondviselés megtapasztalása	10,5	16,1	11,6
Tévutakon keresés és járás	8,1	1,6	6,8
Homíliák, prédikációk	2,0	22,6	6,1
A Kérygma (az örömhír lényegi elemeinek) megismerése	3,6	11,3	5,2
Saját gyermek szentségi és/vagy konfirmálási felkészítése	3,2	4,8	3,5
Művészeti és/vagy tudományos alkotások	3,6	3,2	3,5
Találkozás „szektákkal”	3,6	0	2,9
Felkérés szolgálatra a keresztyén közösségben	3,2	0	2,6
Korábbi hittani ismeretek	0	11,3	2,3
Ünneplés, ünnepi alkalmak átélése	0,8	4,8	1,6
Természetben való lét		3,2	1,3

A LEGGYAKORIBB TÉNYEZŐK. A megtérésben szerepet játszó leggyakoribb tényezők a következők voltak:

– a válaszadók 73%-ánál a *találkozás, kapcsolat tanúságtevő hívőkkel*, akiknek az élete jel volt, illetve akik szeretettel, odafigyeléssel, önzetlenül, érdekektől mentesen fordultak feléjük, időt szántak rájuk, foglalkoztak velük, együtt keresték a választ a személyt érdeklő kérdésekre stb.²⁰

– a megtérők 51%-ánál a *találkozás és élő kapcsolat keresztyén közösséggel*, ahol megtapasztalhatták, hogyan viszonyulnak egymáshoz és hozzájuk evangéliumi módon a közösség tagjai, és ahol találkozhattak a keresztyén életforma lényeges elemeivel.

– a válaszadók 37 %-ánál valamilyen *lelkigyakorlat, lelkigyakorlat-jellegű kurzus és/ vagy zárándoklat*. Ezekben, bár jellegüket tekintve nagyon változatosak, mégis közös, hogy általában az élet, és a keresztyén életmód lényegére irányítják a figyelmet, illetve lehetővé teszik az egészen személyes – sok esetben a személyes kíséréssel, foglalkozással egybekötött – elmélyülést.

²⁰ Ez református szempontból kifejezetten jó aránynak tekinthető, hiszen gyakran éppen ezeket a vonásokat szokta hiányként említeni számos gyülekezeti tag.

– a kérdőívet kitöltők 26,5%-ánál valamilyen *fájdalommal megélt* („negatív”) élmény, élethelyzet, *életesemény* (betegség, haláleset, kapcsolati krízis stb.) volt fontos tényező. Ezek a legtöbb esetben az alapvető létkérdéseket hozták felszínre az emberben.

– a megtérők 24%-ánál valamilyen személyes, *átalakító imatapasztalat* és/vagy élményszerű, mélyen megérintő *liturgikus eseményen* történő részvétel volt fontos tényező.

– a válaszadók 19%-a említette a *Szentírás*, illetve *vallásos irodalom* olvasását mint meghatározó tényezőt.

– a kérdőívet kitöltők 16,1%-a jelezte, hogy megtérésének gyökerénél ott volt egy olthatatlan *vágyakozás a teljesebb életre*; vagy a *nyitottság* annak *az újnak a megismerésére*, amit a kereszténység nyújthat; illetve az evvel összefüggő kíváncsiság.

– a megtérők 12%-a arról számolt be, hogy megtérésében jelentős szerepet töltött be az a tény, hogy személyes *imádságai meghallgatásra találtak*, és/vagy elképzeléseit messze felülmúló módon *tapasztalta meg Isten gondviselő szeretetét* sokszor egészen váratlan eseményekben.²¹

Az, hogy az említett tényezők közül melyik okozta melyiket, vagy hogyan követték ezek egymást logikailag a megtérő személyes élettörténetében, a válaszok alapján nem rekonstruálható. Több esetben azonban maguk a válaszadók is jelezték, hogy ők sem látják a tényezők közötti pontos összefüggéseket, mégis, „valahogy mindegyik fontos volt”.

LEGGYAKORIBB TÉNYEZŐK A FELEKEZETHEZ TARTOZÁS FÉNYÉBEN. A táblázatból is kiolvasható, hogy hat tényezővel kapcsolatban mutatkozik jelentős eltérés a katolikus és a református/evangélikus válaszadók válaszai között. Ezen eltérésekkel kapcsolatban az alábbi észrevételeink vannak.

A Szentírás olvasása – mint a reformátusok és evangélikusok által kiemelkedő arányban említett megtérési tényező – magyarázható avval, hogy az ő gyermekkori vallásos neveltetésük (ne feledjük, e két felekezethez tartozó válaszadók több mint 80%-a részesült gyermekként vallásos neveltetésben) gyakorlatban is erőteljesen megnyilvánuló alappilére a Szentírás, amelyhez – a megtérésük folyamata során – visszatértek.

A teljes életre vonatkozó vágyat szintén a református és evangélikus válaszadók említették magasabb arányban, akik többségükben fiatalok. Az ő esetükben ez az elemi vágy egy természetes életkori sajátosság, amely általában sokaknál valóban hozzájárul az Istenre-találáshoz, vagy a Hozzá történő visszatéréshez.²² Feltételezésünk szerint ez itt is szerepet játszhatott.

21 A többi tényező átlagos említése 10% alatt történt, ahogyan ezt a 4. táblázatból kiolvashatjuk. Figyelemre méltó, hogy több olyan tényező is akad ezek közül, amelyek együttes előfordulása számottevő.

22 Vö. ARTO, A., *I.m.*, 47-48. o.

A prédikációk említése is a református és evangélikus válaszadóknál szerepelt nagyobb arányban. Ez a tény aláhúzza e felekezetek Ige-központú liturgiájának jelentőségét és – sokak esetében a (második) megtéréssel kapcsolatos – hatékonyságát.²³

A különféle lelkigyakorlatok, lelkigyakorlatos kurzusok és zárándoklatok tekintetében egyrészt ezek említettségének mértéke (százalékos aránya), másrészt változatosága között van jelentős eltérés a felekezetek viszonylatában. A katolikus válaszadók a megtérésüket elősegítő ilyen jellegű tényezők között többfelét is említettek.²⁴ Mindegyik lehetőség lényeges vonása (bár olykor nagyon eltérő hangsúllyal) a közösség megtapasztalása, a személyesség, az evangélium lényegi üzenetével történő mély, egzisztenciálisan megérintő, átformáló találkozás (tapasztalat).

A reformátusok/evangélikusok válaszaikban (22,6%-uknál) szinte kizárólag az ún. ifjúsági táborokat említették, amelyeknek – a válaszok alapján úgy tűnik – sokszor erőteljes lelkigyakorlatos jellegük van.²⁵

LEGGYAKORIBB TÉNYEZŐK A VALLÁSOS NEVELTETÉS TÜKRÉBEN. A megtérést elősegítő tényezők vizsgálata során külön figyelmet fordítottunk annak feltérképezésére, hogy milyen különbségek vannak ezen tényezők előfordulási gyakorisága és a válaszadók vallásos neveltetése, illetve annak hiánya között. E téren a következő, statisztikailag jelentősnek mondható eltéréseket találtuk.

A tanúságtevő hívővel történő találkozást, kapcsolatot azok említették magasabb arányban, akiket nem neveltek vallásosan.²⁶ Ezek az adatok kiemelik a keresztyén ember „jel-szerepét” azon embertársak evangelizációjában, akiknek nem volt még élő kapcsolatuk a hittel, a keresztyéniséggel.

A találkozást, élő kapcsolatot egy keresztyén közösséggel a vallásosan neveltek jelezték magasabb arányban.²⁷ Ennek alapján úgy tűnik, hogy számukra valamivel

23 A korábbi hittani ismereteket is a református/evangélikus válaszadók említették magasabb arányban. Ez felveti a kérdést: ilyen jelentős mértékű lenne a gyermekkori vallásos neveltetés hatékonysága közötti különbség a szóban forgó felekezetek esetében? Kutatásunk eredményei alapján nem tudunk egyértelmű választ adni erre a kérdésre.

24 Az alábbiakat említették 10%-ot meghaladó arányban: a Szent András Evangelizációs Iskola és a Szent Ignác Lelkiségi Iskola kurzusait (a katolikusok 19,3%-a; ezeken belül is elsősorban a Szent András Iskola Fülöp kurzusát); az egyéb jellegű, rövidebb (általában néhány naptól kb. egy hétig tartó) lelkigyakorlatokat (14,5%-uk; pl. „klasszikus” szent ignáci, Cursillo, szemlélődő lelkigyakorlat stb. A Szentlélek szemináriumot 7,3%-uk; a klasszikus értelemben vett zárándoklatokat 6%-uk, a különböző ifjúsági találkozókat 5,6%-uk, míg a kifejezett evangelizációs alkalmakat 3,2%-uk említette.

25 4,8%-uk említette, hogy szerepe volt a megtérésében valamilyen evangelizációs alkalomnak.

26 81,3%, szemben a szintén magas, a vallásos nevelésben részesültek által jelzett 68,5%-al.

27 55,2%-ban, a vallásos nevelésben nem részesültek, szintén magas 42,1%-ához képest.

nagyobb jelentősége volt annak, hogy megtapasztalhassák annak megélhetőségét, amiről (valamikor) tanultak.²⁸

A megtérés tényezői között a teljes életre vonatkozó, mély vágyat magasabb arányban említették azok, akiket nem neveltek vallásosan.²⁹ Ebből arra következtethetünk, hogy az egzisztenciális beteljesületlenség („űr”) érzése, az élet teljességére és értelmére vonatkozó, alapvető emberi vágy erőteljesebben jut felszínre azoknál, akik kevésbé találkoztak korábbi életszakaszaikban az erre a tapasztalatra vonatkozó keresztény meggyőződéssel és tanítással.

A lelki gyakorlatokat, zárandoklatokat, különféle intenzív (lelki) kurzusokat, evangelizációs alkalmakat a vallásos nevelésben részesültek említették magasabb arányban.³⁰ Az adatok azt sejtetik, hogy a kereszténység lényegének erőteljes, személyesen megérintő tapasztalatokkal egybekötött megismerése és átélése nagymértékben segíti a hittel kapcsolatos addigi ismeretek és szemléletmód átértékelését.

A művészeti és/vagy tudományos alkotások szerepét azok említették lényegesen nagyobb arányban, akiket nem neveltek vallásosan.³¹ Ebből azt olvashatjuk ki, hogy – a megtérés szempontjából – ők valamelyest nyitottabbak és érzékenyebbek a művészet szimbolikus nyelvezetére, „inkulturált”, egzisztenciálisan megérintő üzenetére, valamint a különböző tudományok felismeréseire, amelyek a létkérdések, és így a vallás területére irányítják az ember figyelmét.

3.2.5. A megtérésben szerepet játszó fő tényezők hatásai

Kutatásunk során arra is rákérdeztünk, hogy milyen hatással voltak a megtérőre, mit eredményeztek benne a megtérésében szerepet játszó tényezők. A válaszokat – 12 kategória szerint – és az előfordulási gyakoriságokat az 5. táblázat összegzi.

28 Ezt a magasabb arányt viszont még az is indokolhatja, hogy a vallásosan neveltek között nagyobb arányban voltak a fiatal korosztály tagjai (különösen a református/evangélikus válaszadók között), akiknél a közösséghez tartozás, és a közösségben szerzett személyes tapasztalatok erőteljesebb életkori igényként jelennek meg. Vö. FIZZOTTI, E., *Verso una psicologia della religione. II. Il cammino della religiosità*, Elle Di Ci, Leumann – Torino, 1995, 72–79. o.

29 21,5%, míg a vallásosan nevelteknél 13,3%.

30 40,9%-uk, míg a vallásosan nem neveltek 29,9%-a jelezte ezt a megtérési tényezőt.

31 6,5%-uk, szemben a vallásosan neveltek 2,0%-ával.

5. Táblázat. A megtérésben szerepet játszó fő tényezők hatásai felekezeti bontás szerint.

A tényezők hatása	Katolikus (%)	Református/ Evangélikus (%)	Összesen (%)
Istenre, tanítására, a közösségre, a keresztény élet megtapasztalására vonatkozó keresés vágya	39,9	32,3	38,4
Tudatos élet(változtatás), értékek újragondolása; kritikus gondolkodásmód	30,6	48,4	34,2
Bizalom az életben (amelyhez szorosan hozzátartozik a remény, a béke, a megnyugvás);	27,4	53,2	32,6
Jobb emberi kapcsolatok megélése	20,6	17,7	20,0
Erő (az élethez, a mindennapi küzdelmekhez, a krízisek leküzdéséhez stb.)	13,7	45,2	20,0
Önbizalom, önelfogadás	12,1	11,3	11,9
Helyes isten-, egyházkép	4,8	38,7	11,6
Vágy az apostolkodásra	9,7	9,7	9,7
A valóság elfogadása	5,2	25,8	9,4
Példaképek keresése	1,2	21,0	5,2
Vágy a szentségekre	5,6	0	4,5
Ökumenikus nyitottság	0,8	0	0,6

Láthatjuk, hogy a leggyakoribb hatás Isten, és a Vele kapcsolatos tanítás, közösség és tapasztalatok keresésének vágya (38,4%-uknál). De ehhez csaknem hasonló mértékben említették a tudatos életet és életváltást (34,2%-ban); illetve az életbe, a jövőbe vetett bizalmat is (32,6%-uknál).

A MEGTÉRÉS TÉNYEZŐINEK HATÁSAI ÉS A VALLÁSOS NEVELTETÉS KAPCSOLATA. A megtérést elősegítő tényezők hatásai között akadtak olyanok, amelyek említése jelentős eltéréseket mutatott a vallásosan neveltek, illetve ilyen nevelésben nem részesültek válaszaiban.

Az életbe vetett bizalmat, a tudatos életvitelt, valamint az élethez kapott erőt mint hatásokat a vallásos nevelésben részesültek jelentősen magasabb arányban említették. Ez azt sugallja, hogy esetükben a későbbi megtérés idején a korábban lerakott alapok is felerősödnek: a reményteli keresztény jövőkép és a világos evangéliumi értékrendszer, amely az élet rendező elvévé válhat, elemibb erővel tudatosodnak.

A helyes isten- és egyházkép kialakulását szintén a vallásosan neveltek említették magasabb arányban.³² Ez arra enged következtetni, hogy valószínűleg nem elhanyagol-

32 16,7%-uk, szemben a vallásos nevelésben nem részesültek 1,9%-ával.

ható jelentősége van annak, hogy az ő esetükben megvolt az az alap (ha sokaknál ez torz és többé-kevésbé negatív is volt), amit a fiatal- vagy felnőttkor idején lehetett helyesbíteni.

A TÉNYEZŐK HATÁSAI ÉS A FELEKEZETI HOVATARTOZÁS. A táblázatból jól láthatók a felekezetek közötti, a hatások többsége esetében jelentős mértékű eltérések. A katolikusok átlagot meghaladóan erősebbnek tartották a szentségekre vonatkozó vágyat, ami a reformátusok/evangélikusok esetében nem jelenik meg (azoknál természetesen módon, akik már meg voltak keresztelve, ami az ő esetükben a döntő többséget jelenti). Ez az adat összecseng a szentségek jelentőségével kapcsolatos katolikus felfogással.

A reformátusok/evangélikusok körében jelentősebb hatás volt az élet tudatos élése; a bizalom az életben; az erő; a helyes isten-, egyházkép; a valóság elfogadása és a példaképek keresése. Ezen eltérések többsége meglátásunk szerint összefüggésbe hozható azzal a már eddig is többször említett ténnyel, hogy a református és evangélikus válaszadók többsége a fiatal korosztály tagja, akiknél éppen életkori sajátosságaikból adódóan jellemzőbbek lehetnek ezek a jelenségek.³³

A helyes isten-, és egyházkép említése a református és evangélikus válaszadók körében a vallásos neveltetés, illetve a fiatal korosztály magasabb arányával függhet össze: ugyanis többségükönél már megvan a gyermekkorban megismert alap, amit lehet „korrigálni”, másrészt közöttük több a fiatal, akiknek jelentős igénye a hittel kapcsolatos racionális alapok lefektetése.

MEGTÉRÉSI TÉNYEZŐK ÉS HATÁSAIK EGYÜTTES ELŐFORDULÁSA. Számos olyan megtérési tényező akadt, amely sokak válaszaiban együtt fordult elő bizonyos hatásokkal. Ezek közül említünk néhányat, amelyeknek – meglátásunk szerint – egészen gyakorlatias vonatkozásaik is vannak.

A Szentírás olvasása az ezt említők 46,6%-ánál szerepelt együtt az életbe vetett bizalommal, a megnyugvással; 51,7%-nál a tudatos étellel; 29,3%-nál pedig a helyes istenképpel.

A homíliákat, prédikációkat fontosnak tartók több, mint felénél (52,6%) nőtt a remény, a bizalom az életben; 57,9%-uknak tudatossá vált az élete; 42,1%-nak helyre került az isten- és egyházképe és erőt merítettek belőle.

A kérygma megismerését említők 43,8%-nál a megtérés eredménye lett a valóság, és 37,5%-uknál önmaguk elfogadása.

---

33 Egészen konkrétan a következő jelenségekről van szó: példaképek keresése; a valóság elfogadása olyannak, amilyen; a bizalomteli jövőbetekintés; a biztos értékekre épülő tudatos élet választása; az élet éléséhez kapott erő, amely a személyesebbé vált istenkapcsolatból, és a személyiségbe beépített, evangéliumi értékrendszerből adódik. Vö. ARTO, A., *I.m.*, 47–49. o.; VERGOTE, A., *I.m.*, 232–239. o.

Ezen összefüggések gyakorlati vonatkozásaira tanulmányunk második felében térünk ki részletesebben.

3.2.6. Az egyháztól kapott segítség a megtérésben

A kérdőív kitöltése során a válaszadók külön kérdésre válaszolva jelezték, hogy milyen segítséget kaptak az egyháztól megtérésük folyamatában. A válaszok alapján a kapott segítségek közötti előfordulási gyakoriságok az alábbiak szerinti, a felekezeti eltéréseket is jelző sorrendben összegezhetőek.

6. táblázat. Az egyháztól kapott segítség a megtérésben, a felekezetek szerinti bontásban.

Az egyháztól kapott segítség a megtérésben	Katolikus %	Református/ Evangelikus %	Összesen
Személyes foglalkozás, odafordulás, kísérés	45,2		49,7
Meghívás, részvétel közösség, imacsoport életében	49,6	46,8	49,0
Részvétel katekézisen, szentségi felkészítésen, teológiai tanulmányok végzése	41,1	51,6	43,2
Lelkigyakorlatok, kurzusok, zárandoklatok	33,5	30,6	32,9
Apostoli lelkületű lelkipásztor	29,8	40,3	31,9
Megtért emberek	25,4		29,4
Lelkiségek megismerése		3,2	12,6
Méltóságteljes liturgia		3,2	11,0
Jó prédikációk	4,0		10,6
Lehetőség a szolgálatra	6,5		7,7

Jól láthatjuk, hogy a megtérésben az egyháztól kapott segítségek közül a legfontosabbak a személyes odafordulás, kísérés (49%-uknál); valamint a közösségek, imacsoportok életében való részvétel (a válaszadók 49%-ánál).

Ezekhez majdnem hasonló mértékben (43,2%) említették az egyház életébe és hitébe bevezető, tulajdonképpeni képzési lehetőségeket (katekézis, teológiai tanulmányok). Valamivel kisebb, de még mindig jelentős arányban kerültek elő az egyház által szervezett lelkigyakorlatok, különféle kurzusok és zárandoklatok (32,9%-nál), illetve két, rokon jellegű segítség: az apostoli lelkületű lelkipásztor, és a megtért, hitüket komolyan vevő és élő emberek jelenléte (31,9 és 29,4%-uknál).

AZ EGYHÁZTÓL A MEGTÉRÉSBEN KAPOTT SEGÍTSÉG ÉS A KORÁBBI VALLÁSOS NEVELTETÉS. Azt vizsgálva, hogy van-e, és ha igen, milyen különbség van az egyháztól kapott segítségek között azok esetében, akiket vallásosan neveltek, illetve azoknál, akiket nem, két esetben találtunk jelentős eltérést. Egyrészt a vallásos nevelésben nem részesültek

számottevően nagyobb arányban említették az egyháztól kapott segítségek között a személyes foglalkozást, törődést, lelki kísérést, lelki vezetést.³⁴

Ezek az adatok azt sugallják, – hogy bár vallásos neveltetéstől függetlenül nagyon lényeges, a többség számára döntő jelentőségű segítségről van szó –, azok esetében, akiknek gyermekkorukban nem volt tapasztalatuk arról, hogy a mély, Istennel, hittel, egyházzal kapcsolatos, gyakran egészen személyes kérdéseiket, elképzeléseiket, örömeiket és félelmeiket megosszák másokkal, fiatakként és felnőtként nagyobb igényük van az ilyen jellegű személyes foglalkozásra.

Ugyancsak a vallásos nevelésben nem részesültek említették magasabb arányban azokat a kezdeményezéseket, amelyek a hitmélyítés rendszeres és strukturált lehetőségét biztosítják.³⁵ Ezek az adatok kiemelik, mennyire fontos az olyan fórum megléte, ahol a hit útján elindult (vagy arra újra rátért) ember szisztematikusan találkozhat a hit ismereti oldalával, és „beletanulhat” annak megélésébe is; ez különösképpen azoknál lényeges, akiknek ezzel kapcsolatban azelőtt nem volt semmilyen tapasztalatuk.

AZ EGYHÁZTÓL KAPOTT SEGÍTSÉG ÉS A FELEKEZETHEZ TARTOZÁS. A felekezetek közötti különbségek között említésre méltó, hogy a személyes törődést, odafordulást, kísérést, lelki vezetést különösen a reformátusok/evangélikusok említették magas arányban (67,7%). Jelentős eltérést látunk a felekezetek között a megtért emberek és a jó prédikációk segítő hatásának, valamint a lelkiségeknek és a méltóságteljes liturgiának megítélésében. Az előbbi két tényező a reformátusokat/evangélikusokat, az utóbbi kettő a katolikusokat segítette inkább. Bár kisebb a különbség, de a szolgálat lehetősége is a reformátusok/evangélikusok esetében mutatott nagyobb segítséget. Ezen különbségek lehetséges okaival kapcsolatban kívánunk néhány megjegyzést tenni.

Az, hogy a személyes kísérést, lelki vezetést a reformátusok és evangélikusok említették nagyobb arányban, megint csak adódhat abból, hogy az ő válaszadóik többsége a fiatal generáció, ráadásul döntő többségében vallásosan nevelt tagja, akik – élethelyzetükből adódóan – jobban igénylik a felnőttek kísérő, támasz-szerepét identitásuk, ezen belül vallásos önmagukra-találásuk megerősödéséhez.³⁶

Ugyanígy erre vezethető vissza az is, hogy ők nagyobb arányban említették a megtért, tanúságtevő életet élő embereket, hiszen a serdülő és fiatalok az, amelyben

34 57,9%-uk, míg a vallásosan neveltek 45,3%-a.

35 56,1%-uk említette a katekézis, szentségi felkészítés, teológiai képzés valamelyikét, mint segítséget, vagy közülük többet is, míg a vallásosan neveltek 36,5%-a.

36 Vö. ARTO, A., *I.m.*, 47–48. o.; BINZ, A. – SALZMANN, S., *Formazione cristiana degli adulti. Riflessioni e strumenti*, Elle Di Ci, 2001, 39-45. o.

a példaképek keresése történik, amelyben az ember fogékonyabb a vonzó modellek felismerésére és követésére.³⁷

A jó prédikációkat is a reformátusok/evangélikusok említették nagyobb arányban, amely egyrészt e felekezetek „erősségéből” adódhat (Ige-központúság), másrészt pedig abból, hogy a református és evangélikus válaszadók többsége részesült vallásos neveltetésben, és nagyobb arányban volt kapcsolata fiatalként és felnőttként is egyházával, vett részt annak istentiszteleti alkalmain.

A lelkiségek, lelkiségi mozgalmak megismerését a katolikusok említették számottevően nagyobb arányban a másik két felekezethez képest. Ismert tény, hogy ezek a közösségek inkább a katolikus egyházban vannak jelen, ezért ez már eleve magyarázza ezt a lényeges statisztikai különbséget. Szeretnénk hangsúlyozni, hogy bár az egyházban működő lelkiségek sokfélék, és nem ritkán nagyon különbözőek, mégis általában közös vonásuk az evangélium-központúság és az ebből adódó radikalitás, az intenzív közösségi jelleg, valamint a tudatos apostolkodás.³⁸

A méltóságteljes liturgiát a katolikusok említették lényegesen nagyobb arányban. Ez meglátásunk szerint azzal magyarázható, hogy a katolikus liturgiában jobban előtérbe kerül a vallásos nyelvezet színes és az ember szakrális érzékenységét előhívó eszköztára: a szimbólumok széles tárháza.³⁹

3.2.7. Kapcsolat a megtérésben szerepet játszó fő tényezők és az egyház által kapott segítség között

Első lényeges megállapításunk, hogy a megtérésben szerepet játszó 18 tényezőtől 12 egyértelműen azzal a keresztény közösséggel és annak életével kapcsolatos, amelybe a kutatásban részt vevő személy megtért. A többi hat tényező esetében ez a kapcsolat nyilvánvalóan, vagy valószínűleg, nem áll fenn.⁴⁰

A megtérést meghatározó tényezők és az egyháztól kapott segítség konkrétabb

37 Vö. GATTI, G., *Educazione morale etica cristiana*, Elle Di Ci, Leumann – Torino, 1994, 194. o.

38 Vö. *Lelkiségi mozgalmak a Magyar Katolikus Egyházban 2006*, Országos Lelkipásztori Intézet, Budapest, 2006. Ebben az írásban a mozgalmak mutatják be magukat, emelik ki a számukra legfontosabb sajátosságait. A legtöbb lelkiség leírásánál megjelennek az említett vonások.

39 A liturgiában rejlő ilyen jellegű erőről olvashatjuk egy ismeretlen bencés szerzetes lelkiségi írásában, hogy „a liturgia [...] nemcsak a szenvedélyek bűvös erejét töri meg, hanem kedvesen vonz bennünket és Isten természetfölötti megizlését adja; az örök élet utáni szomjúságot kelti fel bennünk, vagyis azt, ami a legértékesebb a világon.” Másutt pedig „a rítus cselekvésben megvalósított költemény, mely a vallási kifejezés csodálatos eszköze, hatalmába keríti az egész emberi létezését és forrása felé sodorja”. Ezek a sorok jól kifejezik a liturgikus ünneplés „szemet megnyitó”, „mélységeket feltáró” képességét. Az idézett szövegeket ld. in: *A szent liturgia*, Szent Gellért Egyházi Kiadó, [h.n.], [é.n.], 46, 66. o.

40 A fájdalmas életesemények; a teljes életre vonatkozó vágy; a tévutakon járás; a művészeti és tudományos alkotások; a „szektákkal” való találkozás és a természetben eltöltött idő tényezőiről van szó.

összefüggéseit is vizsgáltuk. Ennek a vizsgálatnak néhány, a gyakorlati következmények szempontjából lényeges eredményét jelezzük.

Külön vizsgáltuk, hogy van-e olyan, negatív élményeket említő válaszadó, akinek a megtérésében nem volt szerepe olyan segítségnek, amely a keresztényekkel megélt személyes kapcsolat valamelyik formáját jelenti. Összességében a 310 főből négyen voltak, akiknek a válaszaiban nem szerepelt egyértelműen olyan segítség, amelyben kulcsfontosságú a személyes kapcsolat. Azonban az ő válaszaik alapján sem magától értetődő, hogy ténylegesen nem volt rájuk hatással egyetlen olyan tényező sem, amelyben a keresztényekkel való személyes kapcsolat alapvető lett volna. Pozitívan megfogalmazva: a válaszadók több mint 98%-ánál egyértelmű, hogy megtérésükben jelentős szerepe volt a valamilyen keresztény személlyel vagy közösséggel megélt kapcsolatnak.

A tényezők és az egyháztól kapott segítségnek közötti összefüggéseket vizsgálva az is világosan megmutatkozott, hogy az egyház életének többféle „frontvonala” és szereplője is alkalmas arra, hogy benne megvalósuljon a megtérésben elsődleges szerepet betöltő személyesség, kapcsolat. Gondolhatunk itt példaként a lelkipásztor, vagy a „közkeresztény” személyére, a katekézis- vagy az imacsoportra, a lelkiségekre, a lelkigyakorlatokra, a személyes kísérés lehetőségére.

Egyértelmű összefüggés rajzolódott ki a sajátos istenélmények, valamint a teljesebb életre történő vágyakozás és a személyre szabott foglalkozás, kísérés között. Azok a válaszadók, akiknek a megtérésében kiemelkedő szerepe volt a gondviselés erőteljes megtapasztalásának vagy egy szubjektívan jelentősnek megélt imameghallgatásnak, azokkal együtt, akikben valami folytán megszületett egy benső nyitottság, vágy a teljesebb élet keresésére, segítséget kaptak az egyháztól úgy az egyéni (az esetek jelentős részében a lelkipásztor személyéhez kötődő), mint a közösségi szinten történő személyes foglalkozásban, kísérésben, lelki vezetésben. Ez érthető abból a szempontból, hogy ezeknek az egészen személyes, szubjektív, ugyanakkor nagy jelentőségű tapasztalatoknak a feldolgozása igényli, hogy kölcsönös bizalomra épülő, bensőséges légkörben történjék, amire a személyes foglalkozás, illetve a pozitív csoportélmény nyújtja a legmegfelelőbb közeget.

A megtérés tényezői közül azok, amelyek az Istennel, hittel kapcsolatos tudásra, tájékozódásra vonatkoznak, szintén többféle segítségen keresztül „érték el” a fiatal- és felnőttkori megtérőket. Ezek közül – gyakoriságát tekintve – kiemelkedett a katekézis és a teológiai tanulmányok, valamint – az apostoli lelkületű lelkipásztorokkal szoros összefüggést mutató – prédikációk, homíliák.

Végezetül még egy, az imádsággal, imatapasztalatokkal kapcsolatos összefüggésre kívánunk rámutatni. A kutatás adatai alapján a lelkiségi mozgalmaknak kiemelkedő szerepük lehet abban, hogy a hit útján elindult fiatalok és felnőttek olyan személyes, mélyen megérintő, imádságos istentapasztalatra tegyenek szert, amely meghatározó

tényezője lesz megtérésük folyamatának. Ebben – sok esetben éppen a lelkeségi mozgalmakkal szoros összefüggésben – a méltósággal megünnepelt, igényes liturgikus ünnepléseknek is jelentős szerepük van.

3.2.8. Az egyháztól még várt segítség típusok

A kérdőív utolsó kérdésére – mely arra vonatkozott, hogy milyen segítséget várt volna még a válaszadó az egyháztól, amely segítette volna megtérése folyamatában – kilenc kategóriába sorolható válaszok érkeztek. Ezek közül 6 olyan, amely a többihez képest lényegesen nagyobb arányban szerepelt a válaszokban (több, mint 10%-ban).

7. táblázat. Az egyháztól várt segítség típusok, a felekezetek szerinti bontásban.

Az egyháztól a megtérésben várt további segítségék	Katolikus (%)	Református/ Evangélikus (%)	Összesen (%)
Evangelizációs nyitottság a közösség és az egyének részéről	27,4	22,6	26,5
Apostolkodásra felkészült, mély istenkapcsolatot élő világiak	16,9	11,3	15,8
Közösségi egyház	13,3		15,8
Jól strukturált és a résztvevőkhöz alkalmazkodó katekézis	14,5	12,9	14,2
Evangéliumi életű lelkipásztorok	14,1	11,3	13,5
Szervezett evangelizációs kezdeményezések	12,5	9,7	11,9
Őszinte kommunikáció az egyházon belül	4,0		7,1
Méltóságteljes liturgiák	7,3	1,6	6,1
Alulról jövő kezdeményezések támogatása	3,2		4,5

A kérdőívek kitöltőinek 26,5%-nál a megtérést jobban elő tudta volna segíteni az egyház, ha nagyobb evangelizációs nyitottsággal, vagyis nagyobb lelkesedéssel él az evangélium ügyéért; a nem hívők folyamatos, személyes meghívásával, a velük való törődéssel, az irántuk mutatott, érdekektől mentes érdeklődéssel, valamint hitbeli fejlődésük egyéni ritmusának figyelembe vételével van jelen számukra.

– 15,8%-uknál a közösségi egyház megélése, megtapasztalása jelentett volna segítséget, amely az evangéliumi testvériséget jeleníti meg, azt sugározza. Olyan egyház élésével, amely nem tekintélyelvű; ahol sokan együtt szolgálnak az evangélium terjedéséért.

– szintén 15,8%-uknál olyan keresztények jelenléte lett volna meghatározó, akik megtértek, komolyan vett imaéletet és személyes istenkapcsolatot élnek, akik már sugárzó létükkel is apostolkodnak, de emellett tudatosan fel is készültek az apostolkodásra.

– 14,2%-nál a jól strukturált, a résztvevők helyzetéhez alkalmazkodó katekézis biztosításával.

– 13,5%-uknál segített volna az egyház olyan lelkipásztorok jelenlétével, akik áttetszőbb, hitelesebb módon élnek az evangéliumot.

– 11,9%-uk esetében pedig a kifejezett, szervezett evangelizációs kezdeményezésekkel, ahol a kérygmát világos, vonzó, a mai ember számára is érthető módon mutatják be; és amelyeknek egy része megjelenik a médiában is.

Amint láthatjuk, mindegyik, magasabb százalékos arányban említett kategória az evangelizációra képes, azt közösségi és személyes szinten is megvalósító egyházra vonatkozik.

Ugyanakkor az is figyelemre méltó, hogy még a legnagyobb arányban említett szempont százalékos aránya sem éri el a 30%-ot. Nagyon sok válaszadó egyértelműen jelezte ezzel az utolsó kérdéssel kapcsolatban, hogy nem hiányolt semmit az egyház részéről megtérése ideje alatt, teljesen elégedett azzal, amit kapott. A kérdőívet kitöltők kb. negyede – közülük többen éles kritikával egybekötve – jelezte az egyháza részéről szerinte még erősítésre szoruló elemeket.

AZ EGYHÁZTÓL MÉG VÁRT SEGÍTSÉG ÉS A FELEKEZETI HOVATARTOZÁS. A táblázat alapján láthatjuk azt is, hogy a közösségi egyház hiányát; az egyházon belüli, őszinte kommunikációt és az alulról jövő kezdeményezések támogatását magasabb arányban jelezték a reformátusok és az evangélikusok.

Ezeket az eltéréseket elsősorban ismételten a fiatalok nagyobb arányával hozzuk összefüggésbe a református és evangélikus válaszadók között. Ugyanis az ő esetükben elemi életkori igényként jelennek meg az őszinteség és a mély, hiteles emberi kapcsolatok, továbbá a lehetőség, „szabad tér” a közösségen belüli felelősségvállalásra, elköteleződésre. Ezek az igények ebben az életkorban az egyházzal kapcsolatos, kifinomultabb kritikai érzéknek köszönhetően is felszínre bukkannak.⁴¹

Továbbá a válaszok alapján nem minden esetben teljesen egyértelmű, hogy ezek a hiányok annak idején (a megtéréskor) voltak azok, vagy a válaszadó jelenleg éli meg ezeket, mint vágyott értékeket.

3.3. *Kapcsolat a demográfiai változókkal*

A kérdőív első kérdéscsoportjával arra vonatkozóan kívántunk adatokat gyűjteni és összefüggéseket felismerni, hogy milyen kapcsolat van a megtérők – demográfiai szempontból tekintett – élethelyzete és megtérésük konkrétumai között.

41 Vö. ARTO, A., *I.m.*, 47–48. o.; GATTI, G., *I.m.*, 198–210. o.

A következő oldalakon összefoglaljuk az ezzel kapcsolatos lényegesebb adatokat és összefüggéseket.⁴²

KAPCSOLAT A TELEPÜLÉS MÉRETE ÉS A MEGTÉRÉSBEN SZEREPET JÁTSZÓ TÉNYEZŐK KÖZÖTT.⁴³ A település méretével kapcsolatos vizsgálatok alapján mondhatjuk, hogy a megtérés tényezőinek említése csak néhány esetben függ össze a település jellegével.⁴⁴

A művészeti és/vagy tudományos alkotások, valamint az imameghallgatások és a gondviselés megtapasztalása azok a tényezők, amelyek mind a két településjellemző (közigazgatási rang és felnőtt lakosságszám) alapján jelentős eltéréseket mutatnak. A művészeti és/vagy tudományos alkotások hatása összességében elenyésző a megtérésre vonatkozóan (3,6%). Ugyanakkor jelentősen nagyobb arányban említették a megyei jogú városokban (8,2%) és a 71-170 ezer lakosú településeken (9,9%) élők. Ennek hátterében valószínűleg az áll, hogy az ilyen települések gazdagabbak kulturális és tudományos szempontból, több lehetőséget kínálnak a találkozásra az igényes, a hit megszületése szempontjából is jelentős alkotásokkal.

A fájdalommal megélt, negatív életesemények (pl. valamilyen tragédia, betegség, krízis, válás, vagy az egyházban látott visszasságokkal történő találkozás stb. eredményeképpen az emberi élet végességének megtapasztalása) mutatnak számottevő eltérést a települések közigazgatási rangja szerint. A negatív élmények az átlagosnál kimutathatóan kisebb (16,2%) hatással voltak a községekben élőkre, a legmagasabb arány a fővárosban élőknel volt: 33,3%. Ez meglátásunk szerint kapcsolatban lehet azzal, hogy míg a falusi élet általában nyugodtabb életritmus, és tartósabb emberi kapcsolatok élését teszi lehetővé, addig a városi élet felgyorsultabb, és könnyebben magában hordozza az „elsodródás” és a „gyökértelenné válás” lehetőségét.

A homíliák, prédikációk a 3-11 ezer felnőtt lakosú településeken (15,9%) voltak kiemelkedően fontos tényezők a megtérésben.⁴⁵

42 A beérkezett adatok alapján a település méretét két mutatóval is vizsgáltuk. Az egyik a felnőtt lakosok száma alapján képzett kategória, a másik a település közigazgatási rangja szerinti besorolás. Ezért, ahol a „település mérete” változóval kapcsolatban vizsgáljuk az egyes kérdések kapcsolatát, mindig e két változót fogjuk használni. Minden településkategóriából voltak válaszadók, azonban nagyobb arányban a városokból (különösen nagy arányban a megyei jogúakból). A felnőtt lakosok száma szerint vizsgálva a településeket, a válaszadók az alábbiak szerint oszlanak meg: 19,3%-uk 3000 főnél kisebb lélekszámú településen lakik; 20,9%-uk 3-11.000 fős településen, 18,9%-uk 11-70.000 fős, 26,9%-uk 71-170.000 fős településen, 14%-uk pedig a fővárosban. A település típusa szerinti vizsgálatban az alábbiak a megoszlások: a válaszadók 21,7%-a községben él, 31,2%-a városban, 32,2%-a megyei jogú városban, 13,9%-uk pedig fővárosi.

43 Fontosnak tartjuk megjegyezni, hogy több válaszadó esetében a megtéréskori lakóhely más, mint a válaszadás-korabeli. Emiatt az e téren kirajzolódó összefüggéseket ennek megfelelően célszerű értelmezni.

44 Tanulmányunkban ezért a statisztikailag igazolható, szignifikáns kapcsolatokat mutatjuk be.

45 Ez a 11.000–70.000 fős, a 71.000–170.000 fős városokban, valamint a fővárosban mindössze 1,8%, 4,9%, valamint 2,4%.

KAPCSOLAT A MEGTÉRÉSBEN SZEREPET JÁTSZÓ TÉNYEZŐK ÉS AZ ISKOLAI VÉGZETTSÉG KÖZÖTT. A válaszadók aránya iskolai végzettségük tekintetében jelentősen eltér az országos értékektől. A válaszadók több mint fele (53,8%) diplomás; az érettségivel rendelkezők aránya egynegyed (25,6%) és a fennmaradó alig egyötöd az ennél alacsonyabb végzettségűeké.⁴⁶ Emiatt csak azokat a kapcsolatokat emeljük ki, amelyek statisztikai szempontból jelentősebbek.⁴⁷

A megtérés tényezői közül a fájdalommal megélt, negatív élményeket (34,2%), valamint a keresés vágyát (51,7%) átlagot meghaladó arányban említették a diplomások, ugyanígy a teljes életre való vágy (25,3%), illetve az, hogy felkérték valamilyen szolgálatra (7,6%), a felsőfokú végzettségűek esetében volt átlagot meghaladóan fontos tényező.

A korábbi hittani ismereteket az általános iskolai végzettségűek (22,2%) említették kiemelkedő arányban; a lelkigyakorlatok, lelkigyakorlatos kurzusok és zárandoklatok a szakmunkás végzettségűek (58,3%) számára volt kiemelten lényeges tényező.

KAPCSOLAT A TELEPÜLÉS MÉRETE ÉS AZ EGYHÁZTÓL KAPOTT SEGÍTSÉG KÖZÖTT. Az egyháztól kapott segítségek közül kettő esetében találtunk a település típusa szerint jelentős eltérést. Mind a két esetben a nem megyei jogú városokban élők adtak átlagot jelentősen meghaladó arányú választ a katekézis, teológiai tanulmányok (51,2%), illetve a jó prédikációk (21,3%) segítő hatásával kapcsolatban.⁴⁸

Ha a településeket a felnőtt lakosság száma szerinti csoportosításban vizsgáljuk, azt láthatjuk, hogy a jó prédikációk itt is előkerültek: a 3-11 ezer fős településeken kétszer annyian (22,2%) említették, mint az átlag. Emellett a megtért, hiteles életet élő emberek jelentettek jelentős segítséget a 3-70.000 fős településeken élőknel (közel 37%-uknál).

KAPCSOLAT A TELEPÜLÉS MÉRETE, JELLEGE ÉS AZ EGYHÁZTÓL A MEGTÉRÉSBEN VÁRT, TOVÁBBI SEGÍTSÉG KÖZÖTT. Az egyháztól a megtérésben elvárt további segítségeket vizsgálva azt látjuk, hogy a közösségi egyház hiánya a többi segítséghez képest legnagyobb – bár önmagában nem túl nagy – arányban említett, elvárt segítség (átlagosan 16%) volt településkategóriától függetlenül.

46 A válaszadók 11,7%-a szakmunkás, 8,8%-a pedig általános iskolai végzettségű.

47 A válaszadók foglalkozás, beosztás szerinti megoszlása is eltér az átlagostól. A megtérés tényezői nagyon kevés esetben mutattak összefüggést a foglalkozáskategóriákkal. A korábbi hittani ismereteket (9,7%); a homíliákat, prédikációkat (14,9%) átlagot meghaladó arányban említették a tanulók.

48 A katekézis és a teológiai tanulmányok a községekben élők esetében volt a legkisebb mértékben segítség a többi településkategóriához képest: 29,4%-uknál (amely azonban önmagában sem mondható kevésnek). Ez – a nem megyei jogú városokban élőkhez hasonlóan – a fővárosiak esetében volt magas: 52,4%-os, míg a megyei jogú városokban élőknel 40,2%.

Az alulról jövő kezdeményezések hiánya a megyei jogú városokban a legmagasabb (de itt is mindössze 6,2%); a jól strukturált katekézist pedig a fővárosiak hiányolták ténylegesen magas arányban (23,8%).⁴⁹

KAPCSOLAT A CSALÁDI ÁLLAPOT, AZ EGY FŐRE JUTÓ JÖVEDELEM ÉS A VÁLASZADÓK SZÁMA KÖZÖTT. A kérdőív válaszai között szerepeltek kérdések, amelyek a családi állapotra, illetve az egy főre jutó havi jövedelemre vonatkoztak. A beérkezett adatokkal kapcsolatban lényeges megállapítanunk, hogy úgy a családi állapot, mint az egy főre jutó havi jövedelem a válaszadók jelentős részénél más volt a megtérés idején, mint a kutatásba bekapcsolódás időszakában.

Evvel együtt elmondhatjuk, hogy a kutatásban mindenféle családi állapotú, illetve jövedelemkategóriába tartozó személy részt vett, és hogy az adatok alapján úgy tűnik, sem a családi állapot, sem pedig az anyagi helyzet (sem a gazdagság, sem a szegénység) nem befolyásolja jelentős módon a megtérők számát (de azt egészen biztosan nem, hogy valaki megmarad-e az egyházában, vagy sem).

* * *

A kutatási eredmények iménti összegzése, és helyenkénti, első megközelítésben megtett értelmezése szolgáltatja az alapot e tanulmány következő részéhez, amelyben kutatásunk fő céljait szem előtt tartva törekszünk mélyebb következtetések levonására, illetve gyakorlatba vágó irányvonalak megragadására. Ennek keretében szólnunk a vallásos neveltetésnek a megtéréssel kapcsolatos mélyebb összefüggéseiről és az első evangelizációt érintő gyakorlati következményeiről; a megtérés körülményeinek vizsgálatából kirajzolódó ökumenikus lehetőségekről, valamint az egyházi közösségek belső megújulásának – a kutatás alapján is indokolt – néhány útjáról, továbbá megemlítünk olyan szempontokat is, amelyek figyelembe vételét a kutatási eredmények hangsúlyozottan alátámasztják a kifejezett evangelizációs kezdeményezések megtervezésekor és megvalósításakor.

Ferencz Zoltán
kutató MTA Szociológiai Kutatóintézet
Dr. Keszeli Sándor
főiskolai docens, GFHF
Thoma László
református lelkész, doktorandusz (DRE)

---

49 Ez az arány a többi településkategória esetében 17 és 4,4% között mozog